

Professionalitet

Att vara professionell som skådespelare

WALTER WILLHELM RUOKOLAHTI

SAMMANDRAG

DATUM:

FÖRFATTARE Walter Ruokolahiti	UTBILDNINGS- ELLER MAGISTERPROGRAM Utbildningsprogrammet i skådespelarkonst på svenska
DEN SKRIFTLIGA DELENS/AVHANDLINGENS TITEL Professionalitet: Att vara professionell som skådespelare	DET SKRIFTLIGA ARBETETS SIDANTAL (INKLUSIVE BILAGOR) 46 s.
DET KONSTNÄRLIGA/ KONSTNÄRLIGT-PEDAGOGISKA ARBETETS TITEL Gertrude Material (Premiär, 11.02.2023 HAM). Fyll i också en separat beskrivningsinformationsblankett (dvd-pärm). Den konstnärliga delen är en produktion av Teaterhögskolan ☒ Den konstnärliga delen är inte en produktion av Teaterhögskolan (avtal om upphovsrättigheterna har gjorts) ☐ Det finns ingen inspelning av den konstnärliga delen ☐	
Min uppsats Professionalitet: Att vara professionell som skådespelare handlar om en process som påbörjats första gången jag spelade teater och aldrig kommer att avslutas. Processen handlar om att förstå och inse vad som definierar att jag och mina kollegor arbetar professionellt. Den lyfter fram tankar och funderingar kring professionalitet och fokuserar främst på min personliga reflektion av min egen professionalitet. I processen uppstår det också funderingar och problematiseringar kring användningen av ordet professionell då man pratar om skådespelare. I och med min bakgrund inom amatörteater så har funderingar kring vad det innebär att vara professionell alltid varit närvarande och kommer högst antagligen också att vara det i framtiden. En stor fråga som jag länge funderat på och som än idag intresserar mig är skillnader mellan professionella skådespelare och oprofessionella skådespelare och ifall ordet professionell överhuvudtaget borde användas på det sättet det görs idag. Alla som är skådespelare kan vara professionella och alla kan vara oprofessionella. Det jag ofta upplever är att termen professionell stundvis kan vara missvisande.	
ÄMNESORD Professionalitet. Professionell. Amatör. Kompetens. Självkänedom. Utbildning. Lärande. Vilja.	

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	5
1.1. <i>Disposition</i>	7
2. DEFINITIONER	9
2.1. <i>Variierande förståelse av professionalitet</i>	12
3. PROFESSIONALITET I DET PRAKTISKA ARBETET	16
3.1. <i>Det du känner själv</i>	19
3.2. <i>Gertrude material</i>	20
3.3. <i>Fem mål mat</i>	21
3.4. <i>Vad är det som konkret gör en skådespelare professionell?</i>	22
4. PROFFS KONTRA AMATÖR	26
4.1. <i>Skillnader mellan professionella skådespelare och amatör skådespelare</i>	29
5. PROFESSIONALITET I UTBILDNINGEN	31
5.1. <i>Upplevelsen av utbildningen</i>	37
6. SAMMANFATTNING OCH AVSLUTNING	42
<i>Tack till</i>	44
<i>Källor</i>	45

1. INLEDNING

Hela min barndom och ungdom har jag spelat och varit aktiv inom sommar-teater dvs. inom amatörteater. Jag minns att jag ofta funderade på vad skillnaden mellan en amatör och en professionell skådespelare är. Den simplaste förklaringen till detta är säkert att som professionell skådespelare får du lön för ditt arbete medan det är mera ovanligt som amatör. Eller, att den professionella skådespelare har gått en utbildning och fått en examen inom skådespelarkonst, ett papper där det står att Walter Willhelm Ruokolahti nu har kompetens att arbeta som en professionell skådespelare. Men varför har jag då flera minnen av att olika personer under min uppväxt har kommenterat och gett mig olika sorters komplimanger kring min professionalitet? Vad menar dom då? I detta skede hade jag ju ingen examen och var inte en professionell skådespelare men ändå tyckte flera personer att jag har arbetat på ett professionellt sätt. Vad är detta professionella sätt att arbeta på?

Den professionella skådespelaren det vill säga skådespelaren som har en utbildning har också högst antagligt flera verktyg, arbetsmetoder och tillvägagångssätt för att uppnå målen i arbetet. Under min utbildning har det ofta pratats om skådespelarens verktygsback, och att utbildningen strävar efter att fylla den med så många verktyg som möjligt.

Det finns också många exempel på professionella skådespelare som inte har gått någon utbildning men ändå klassas som professionella. Hur kommer det sig? Jag tänker att det handlar om att de gång på gång visat att de kan utföra arbetet och uppfylla de krav och det som förväntas av dem på ett professionellt sätt.

Du kanske tänker att det som förväntas av en skådespelare under en amatörteaterproduktion är lättare att uppfylla än vad som förväntas av en skådespelare i en professionell produktion, i många fall stämmer det. Men jag tror att du kan arbeta och bete dig både professionellt och oprofessionellt i båda sammanhangen!

Det som intresserar mig är vad allt det innebär att vara professionell och mera specifikt vad det innebär att vara professionell skådespelare samt med fokus på vad ordet professionell berättar och betyder. Vilka förväntningar som finns på mig och andra som är professionella samt icke professionella och vad som i praktiken påverkar mitt

professionella arbete. Vad och vem är det som bestämmer ifall arbetet jag gör är professionellt eller oprofessionellt?

Förväntningarna på dig varierar och påverkar kraven på professionalitet.

Förväntningarna varierar även beroende på vem du är och vem det är som förväntar sig något. Hur kommer det sig att förväntningarna kan variera enbart på grund av vem du är, kön, utseende...? Det känns banalt men samtidigt förståeligt, det kan ju inte finnas samma förväntningar på mig som på Anthony Hopkins.

Alla individer har också olika krav och uppfattningar om vad det innebär att arbeta på ett professionellt sätt vilket känns viktigt att ta i beaktande. Hur kan jag då påstå att jag är en professionell skådespelare när jag inte själv vet vad det innebär och ännu mindre vad andra tycker att det innebär? Jag upplever nog att det finns någon slags ram om vad som är professionellt och inte, men för tillfället känns den ramen lite oklar för mig. Jag upplever att jag trodde att ramen såg annorlunda ut än vad den gör och därför är jag idag osäker på vad det betyder att vara professionell.

Detta har nog varit en oregelbunden och omedveten fråga så gott som hela mitt liv och nu under min tid på Teaterhögskolan har dessa frågor och tankar blivit allt mer aktuella. Under mina första år på skolan upplevde jag en stor avsaknad av något som jag upplevde att jag hade haft tidigare, vilket jag då trodde var en känsla av gemenskap, att höra till. Vilket förstås är viktigt, att få känna gemenskap och att man hör hemma någonstans.

Men nu i samband med att jag börjat skriva och fundera på min uppsats så tror jag att det egentligen handlar om professionaliteten. Att jag känner en avsaknad av professionalitet. Jag är osäker på vad jag påstår när jag skriver att jag upplever en avsaknad av professionalitet. Men det handlar nog om behov. Ett behov som jag har att saker sköts professionellt, ett behov av att jobba i arbetssituationer som jag upplever är professionella.

Och här kommer jag då in på förväntningar. Om jag upplever att mina behov inte blivit uppfyllda så måste jag ju ställa frågan hur skulle det vara om dom blev uppfyllda.

Hurdana förväntningar har jag? Vilka förväntningar hade jag när jag började på Teaterhögskolan?

Jag har haft några förväntningar som på något sätt inte blivit uppfyllda, vilka dessa förväntningar är har jag ännu ingen aning om.

Vad hade jag för förväntningar som inte blivit uppfyllda? Jag får återkomma till det den dag jag hittat svaret.

När jag under mitt fjärde år fick möjligheten att göra min praktik på en professionell teater i Finland tänkte jag att jag antligen får uppleva en professionell miljö och arbetsplats. Men när jag väl kom i gång med min praktik blev frågetecknet allt större. Avsaknaden av professionalitet fanns kvar. Under praktiken blev jag medveten om detta och formulerade tanken för första gången. Desto mera tid som gick allt tydligare blev tanken. Hittills hade jag tänkt att, nå men vi går i skolan det kan inte alltid vara så professionellt. Men hur skulle jag tänka nu? Det här är ju det. Det här är arbetsfältet. Värt att poängtera är att jag endast arbetat på en professionell teater och bara med en produktion så på den punkten har jag ännu inte så mycket att jämföra med. Värt att lägga i åtanke är också att finlandssvenska teaterfältet som jag i första hand funderar kring inte är så stort och mångsidigt.

Trots att yttre faktorer som det administrativa arbetet både på universitetet samt vid min praktikplats påverkar min professionalitet så går jag inte in på analyser av dem i sig. Istället är jag i den här uppsatsen intresserad av att diskutera det som inte uppfylldes. Dvs. att detta inte handlar om omständigheterna utan snarare om mina personliga förväntningar av situationer, något som jag har tänkt att ska ske på ett visst sätt men som inte förverkligats.

1.1. Disposition

För tillfället känns det som att jag ifrågasätter min egen professionalitet och hela min uppfattning om vad det innebär för mig som skådespelare. Mina förväntningar på mig själv och på kollegor samt förväntningar på olika situationer är också oklara. Därför är målet med denna forskning att skapa och kartlägga en fullständig förståelse för vad ordet professionalitet innebär för mig som skådespelare. För att hjälpa mig i framtiden hoppas jag att detta arbete kan vägleda mig i hur jag kan arbeta så professionellt som möjligt och möjligtvis skapa funderingar kring hur en optimal professionalitet skulle se

ut. Jag hoppas också att min forskning kan skapa en diskussion kring ämnet, vilket i framtiden förhoppningsvis kan leda till en gemensam uppfattning kring vad professionellt skådespelararbete innebär. Om det ens är möjligt.

För att skapa en bredare förståelse kring skådespelarens professionalitet och komma närmare min egen professionalitet så har jag intervjuat Aune Kallinen professor och **regissör**, samt skådespelarna och lektorerna Stina Engström och Tom Rejström från Teaterhögskolan. Dom känner förstås alla mig och har mer eller mindre varit närvarande dom senaste 5 åren av min utveckling. Därför är förhållandena oss emellan förstås fortfarande elev och pedagog men jag vill påstå att diskussionerna också skedde som kollegor. Dom representerar också tre olika generationer i och med att Stina fick sin skådespelarutbildning på 80-talet, Aune sin regiutbildning på slutet av 90-talet och Tom sin skådespelarutbildning på 2010-talet.

Målet med intervjuerna var att skapa diskussion kring ämnet och att få en inblick i hur de tänker vid Utbildningsprogrammet för skådespelarkonst på svenska. Jag använder mig av transkriberat material från intervjuerna så att du som läsare får ta del av våra diskussioner som är genomgående hela uppsatsen. Dom meningarna som börjar med ett W: är det jag själv som har ställt en fråga eller kommentar.

Denna uppsats är en process och skriven så att du som läsare får följa med min resa mot en bredare förståelse för begreppet professionalitet och min personliga strävan gällande vad professionalitet innebär. Det vill säga att jag inte kommer att gå in och redigera eller lägga till information i texten som jag i ett senare skede lär mig eller förstår. Målet är att du får följa med på min resa och i realtid lägga märke till hur begreppet tar olika former eller åsikter inom mig under processen.

Efter varje kapitel antecknar jag under vilken period texten huvudsakligen är skriven. Texten är dock förstås redigerad vid ett senare tillfälle men jag strävar efter att inte modifiera innehållet bara språket.

Inledning, skriven 20.12.22 - 14.01.23

2. DEFINITIONER

Vad menar jag då när jag skriver om begreppet professionalitet? Och hur ser den allmänna definitionen av ordet ut är något jag måste reda ut. Jag är rätt så säker på att det kommer att finnas skiljaktigheter mellan den allmänna definitionen och min personliga uppfattning.

Jag sökte upp synonymer till ordet professionell för att hitta andra ord som på något plan betyder samma sak och det här är vad jag stötte på.

Sakkunnig, yrkes-expert, yrkesskicklig, skicklig, kompetent, proffsig.¹

Det jag främst fastnade för här var ordet kompetent. Vilken kompetens har en skådespelare och hur skiljer sig kompetens från professionalitet är något jag funderat på tidigare. För mig handlar kompetens om att du har behörighet, förmåga, möjlighet, rätt att utföra ett visst arbete. För en skådespelare är kompetensen bred eftersom arbetet kan skilja sig mycket. Kompetens bevisar nämligen precis det, att inom dessa områden har jag färdigheter, kunskap eller är kunnig.

Professionell - 1 som utförs på ett fackmässigt godtagbart sätt

2 som utför något yrkesmässigt som äv. kan utföras amatörmässigt; ofta med bi-betydelse av skicklighet.²

Professionalism - det att vara professionell och därmed ha viss grad av yrkesskicklighet
Exempel: han är visserligen amatörfotograf men med flera av sina bilder kommer han nära professionalism; patienten berömde sjukvårdspersonalen för gott bemötande och stor professionalism³

Ordet professionalism och professionell härstammar från ordet profession vilket betyder yrke. Ordet syftar på att professionella är yrkesutövare som har skicklighet eller utbildning. Som skådespelare går inte skickligheten att mätas, och du behöver inte heller någon utbildning.

¹ Synonymer.se 16.1.2023

² Svenska Akademiens Ordböcker 17.1.2023

³ Svenska Akademiens Ordböcker 17.1.2023

Viktigt att poängtera är att i min uppfattning så har professionalitet och professionalism absolut ingenting att göra med någon förmåga, skicklighet eller att vara bra på att skådespela.

Jag vill påstå att professionalitet och att vara professionell inte handlar om att jag jobbar som skådespelare eller att jag har en examen där det står att jag har kompetensen att jobba som skådespelare utan det handlar snarare om hur jag utför mitt arbete. Det handlar om att sköta sitt jobb bra på alla olika punkter som finns. Men gällande vissa specifika saker kan det vara svårt att förstå och vara ense om vad som är bra utfört arbete för en skådespelare. Som fotbollsspelare är det simpelt att mäta din nivå av professionalitet, är du elit och kan göra mål i varje Champions League match eller klarar du precis av spelet i Veikkausliiga. Nivån på professionaliteten är också stor. Men vad händer sen när en spelares förmåga är på elitnivå men hans beteende är på amatöرنivå eller helt oacceptabelt?

På samma sätt kan en skådespelare göra ett flitigt och ”bra” arbete under en föreställning men kan vara totalt oprofessionell utöver föreställnings situationen. Var går gränsen där? När är någon tillräckligt oprofessionell för att det ska poängteras? Och vem har rätt att vara oprofessionell? Metoo är ett bra exempel på hur oprofessionalitet pekats ut, speciellt kanske oprofessionaliteten bland män i och med att det förut varit mera acceptabelt för män att bete sig oprofessionellt. Jag påstår inte att det idag skulle vara jämlikt men att det i alla fall har tagit ett steg närmare jämlikhet alla kön emellan. Även platstagnation kan vara en annan form av oprofessionalitet som är mera acceptabel för män.

I försök att förstå min egen förståelse av professionalitet så glider jag in på psykologin kring begreppet.

Det finns flera grundtankar bakom begreppet professionalism: **a.** att man har kunskap på ett område där det finns säker och objektiv kunskap, **b.** att det finns normer för erkänd skicklighet på området, **c.** att det finns regler för erkännande och auktorisering av personer som ska räknas som professionella på området, **d.** (eftersom de ursprungliga professionerna hade sin grund i kyrkligt kontrollerade universitet) att det ska finnas en av professionen själv fastställd etisk kod (som ursprungligen skulle knyta an till kristen etik om osjälviskhet och vilja att hjälpa andra).

En distinktion som kan göras, men ändå är godtycklig, är att professionalism gäller yrkesgruppen som helhet, som kollektiv, medan professionalitet är den enskilde yrkesutövarens gestaltande (eng: *instantiation*) av denna gemensamma professionalism.⁴

Vilken lättnad, en stund trodde jag att begreppet professionalitet inte används överhuvudtaget! Men nu kan jag med gott samvete fortsätta använda det. Jag tror dessutom att jag hela tiden har använt begreppet med rätt uppfattning. Jag känner nu att det är vad jag tänkt om begreppet professionalitet, det handlar om mig, mina personliga sätt och åsikter.

I fotbollen är man professionell om man är tillräckligt bra och skicklig men i och med att det inte finns sätt att mäta vad en bra skådespelare är så blir det totalt subjektivt och då är det inte det som betyder att man är professionell. Inom professionell fotboll så kan man också få böter om man anställer någon som inte är professionell som t.ex. fotbollslaget Stade de Reims som spelar i högsta ligan i Frankrike Ligue 1 Uber Eats. Deras tränare Will Still har ännu inte fått sin UEFA pro licence vilket betyder att Stade de Reims måste betala böter på runt 20 000€ varenda match som han är deras tränare i. För att få en UEFA pro license krävs minst 360 timmars studerande. Vad skulle ske om produktionsbolag eller teatrar fick böter för att casta någon utan skådespelarutbildning.

Som läkare kan du också vara professionell och oprofessionell fast du har samma utbildning. Jag kan föreställa mig att professionalitet skulle komma med ålder och arbetserfarenhet eftersom man lär sig genom av att göra och av misstag men det stämmer nog inte heller. Exempelvis kan du som läkare snabbt bli oprofessionell och gammalmodig om du inte följer med utvecklingen och tar nya studier i beaktande.

Skådespelararbetet påverkas inte av några allmänna studier, tiden och tankarna förändras men själva grunden i skådespelararbetet är nog densamma. Hur man ser och pratar om skådespelararbetet kan ändra med studier och forskningar och samhällliga utvecklingar som t.ex. dagens diskussioner om representation på scen. Men på en personlig nivå upplever jag att skådespelararbetet alltid kommer att se lika ut, det handlar alltid om att gestalta och fantisera något annat eller sig själv framför en publik.

⁴ Psykologiguiden.se 17.1.2023

Förstås känns det olika föra olika personer och vi använder oss av olika tekniker och tillvägagångssätt. Hur kan vi mäta professionalitet när det inte finns ett eller ens två tillvägagångssätt med vilka vi kan bedöma och hålla någon sorts statistik på oss själva? För mig är en professionell skådespelare flitig, öppen, lekfull, tar arbetet på allvar, är närvarande, mångsidig, har bra samarbetsförmåga, tålmodig, ärlig, fantasifull, någon som arbetar ur glädje och har bra situationsförmåga...

2.1. Varierande förståelse av professionalitet

Till följande har jag lagt in en del av intervjuerna med Stina, Aune och Tom som jag tycker att tangerar poängen att privata definitioner på professionalitet kan vara olika men samtidigt upplever jag att det handlar om liknande grundtankar.

” W: Vad innebär de att vara professionell skådespelare?

Om jag utgår från att en skådis e en människa som arbetar tillsammans, som hela tiden samarbetar i olika sammanhang. Även om du e en skådis som jobbar på en institutionsteater så e alltid sammanhanget nytt. Därför att det e nya människor och nytt material det kan vara helt textmässiga material, fysiska material, scenografi och allt möjligt annat. Och den egna situationen e ny, världen e annorlunda för varje gång, så det e hela tiden de här att nånting, ständig förändring.

Och det betyder att det också pågår en förändring inuti en själv och det pågår en förändring utanför en själv. Då tänker jag att en viktig sak här i de att vara professionell skådespelare e att ha en självkänedom.

Men den där självkänedom e ju int nånting som e konstant utan den förändras ju. Endel saker går snabbare och andra långsammare så där inombords. Hur kan jag förstå vad som händer i mig i relation till det som händer lite utanför mig och det som händer mycke utanför mig och hur kan jag kommunicera de här till de människor som jag arbetar med.

Jag tar mitt ansvar och jag låter de andra människorna ta sitt ansvar.

Jag samarbetar jag arbetar tillsammans, jag försöker lyssna på vad den andra säger eller det andra säger och jag försöker lyssna på vad som händer då i mig och hur kan jag kommunicera det så att vi liksom kan skapa tillsammans så att vi orkar med att vara i det här att vi vet inte vart vi e på väg.

Jag e beredd på att vara förberedd på det som krävs.

Jag är förberedd på att inte komma med svar utan att i stunden kunna komma med frågor. Frågor som uppstår i mig på grund av det som sker just då och att kunna kommunicera den frågan i stället för att kommunicera ett svar. Att kommunicera någonting som jag undrar eller någonting vi kan undra tillsammans och undersöka det. Så på det sättet att vara, det här e ett fånigt ord men att vara öppen. Ett bättre ord e att vara nyfiken, att vara nyfiken på vad som sker mellan oss vad som sker i mig vad som sker i situationen vad som sker i världen.

Så en nyfikenhet som sträcker sig på alla områden, nå men de är ju ganska tungt. Men det tänker jag att e en del av att vara professionell.

Sen om vi nu talar om så här hantverket, det att jag har jobbat så mycket med mig själv att jag vet ungefär hur min kropp funkar i olika sammanhang hur min röst funkar och att jag kan upprepa det utan att det blir... att det ändå e levande och som att det känns att det händer här och nu. Det att en del av mig vet vad jag håller på med.

Att vara beredd på att lära sig någonting nytt.⁵

Jag tänker att de liksom sku vara att man e engagerad i att skapa konst. Men det kan inte vara det eftersom professionella skådespelare inte jobbar hela tiden.

Det kan inte heller vara att man har gått en utbildning eftersom man kan vara proffs utan det. Kanske det ändå har med tid att göra, att man blir professionell genom tid, genom att man har jobbat så mycke, haft mycket tid med praktiken eller det man nu håller på med.

Hur skall jag säga, att man kan se nån sorts landskap eller helhet att hur brett det kan vara.

När man börjar spela eller göra teater så först håller man bara på med vad man nu sen gör, man e på nåt sätt koncentrerad, ganska sådär nära sig själv och man stannar där inne i projektet och arbetet och tänker att de e de. Att skådespela e de här som jag gör just nu, som jag håller på med just nu.

Men sen när den där upplevelsen upprepas och vi jobbar vidare med olika projekt och man börjar på nåt sätt utveckla den här medvetenheten eller förståelsen eller hitta egna frågor kring saker. Jag kommer ihåg vad du sade där i nån diskussion under Gertrude,

⁵ Stina Engström 2.3.23

du frågade din kurskamrat att har du nånsin faktiskt känt att du kan ge allt i ett projekt, att ede inte alltid så att det bara e en del av, en liten bit av nånting.

Det är kanske för mig att på nåt sätt bli proffs att man börjar se att man kan int liksom, det e så brett fältet på nåt sätt eller alla möjligheterna att de e aldrig, man kan aldrig tackla den i ett.

Och sen det klassiska att då man börjar bli professionell, så allting man har trott och vetat blir till frågor pånytt. Att när man börjar lära sig nånting e det oftast så att det börjar byggas upp påstående på påstående som man ska kunna eller veta men sen i nåt skede vänder det om på nytt och då blir dom här påståendena pånytt till frågor.

W: Precis, så mera frågeställningar än att man har svar på saker och ting.

Exakt. Och sen kanske det finns nån sorts, va sku man kunna kalla det... kuollut ammattilaisuus, professionalitet som har stelnat eller dött på nåt sätt.

Det e då man på nytt låter sig veta och känna till allt, och de där frågeställande inte längre finns kvar och då finns det inte heller någon utveckling. Då tänker jag mig att det inte heller finnas närvaro.

Det finns alltid nånting som kan överraska oss men om vi redan vet vad som skall hända så blir vi int överraskade. Då lever vi int i stunden, tar det int seriöst eller vad man nu sen vill kalla det.

Men sen såklart professionalitet som term eller ord påpekar det sociala att hur man tolkar någon. Hur ser andra dig som proffs och hur man definierar det.⁶

En professionell skådespelare e nån som kan sätta sitt arbete i nån kontext, nån som alltid har ett förhållande till vad den personen gör.

Till skillnad från att var sådär, liksom på nåt vis om jag sku tänka att vad e att vara icke professionell, det e väl att vara nån som är ganska passiv, lat kanske inte så reflekterande över vad den gör.

Jag tycker att dom mest professionella skådespelarna alltid hittar en personlig synvinkel på det dom gör. Dom har alltid ett sätt att utföra ett rollarbete på som man ser att dom har jobbat med de, dom gör ett tydligt val.

⁶ Aune Kallinen 2.3.23

Men professionalitet e ju liksom, jag tänker att man måste dela upp de i många sektioner. Det finns ju liksom professionaliteten i förhållande till att jobba tillsammans i en process, och de e allt de här med att delta i arbetet, komma i tid, följa dom gemensamma spelreglerna man har skapat där. Det e väl att vara professionell men sen om vi går till det själva konstnärliga arbetet för en skådespelare då kanske de e just den som reflekterar över vad den gör och gör starka val tänker jag.

Jag tänker nog att den bästa teatern alltid blir till då när hela arbetsgruppen som jobbar med föreställningen e på nåt sätt inblandade.

Jag tycker att en ganska icke professionell skådis sku vara en som sån som, kan int bara regissören säga vad jag ska göra liksom vet du. Utan en sån som själv kan föreslå, komma med idéer, är nyfiken vill försöka tillsammans, det ser jag nog som en viss professionalitet. För såna som har jobbat länge kan professionalitet betyda en viss uthållighet vet du nån som kan spela samma föreställning 100 gånger och ännu liksom hålla en nivå på det, det är också en viss professionalitet.

Den e alltid så bunden till kontext. Jag tänker att det kräver jätte olika saker om du till exempel är en frilansande skådis som jobbar med kanske någo scenkonstnärliga former där processen kan vara jättelång och utforskande och så spelar man fem föreställningar. Det e jätte annorlunda än att vara med i en koncept musikal, i Mamma Mia och spela den 150 gånger. Det kräver olika verktyg men båda kräver en hög professionalitet.⁷”

Definitioner, skriven 14.01.23 - 23.02.23

⁷ Tom Rejström 6.3.23

3. PROFESSIONALITET I DET PRAKTISKA ARBETET

”Så kommer vi till krav nummer två: själva psykets rikedom. En känslig kropp och ett rikt, färgstarkt psyke kompletterar varandra och skapar den harmoni som är så nödvändig för att skådespelaren skall uppnå professionalism i sitt yrke.

Du uppnår detta genom att ständigt utvidga din intressesfär. Försök uppleva eller bli ett med psyket hos personer från dessa tider, läsa historiska romaner eller rent av historia som sådan.⁸

En känslig kropp och färgstarkt psyke låter vettigt och sant men är definitivt inte den ensamma sanningen. Med tanke på när texten ursprungligen är skriven så är uppfattningen kring skådespelarens professionalism rätt så annorlunda. För mig handlar detta om att vara en bra skådespelare eller att uppnå närvaro eller någon slags äkthet på scen och inte om professionalism.

Att läsa historiska romaner och historia som sådan för att utvidga din intressesfär låter rätt gammalmodigt. Förstås så kan det aldrig skada att läsa historia eftersom den ofta upprepar sig och det kan underlätta förståelsen för ens egna tid och tankar.

Jag funderar kring min egen professionalism och vad som ger mig en professionell bild av mig själv.

För i själva verket är väl professionalism något som andra människor upplever om dig eller något som du upplever om dig själv och andra.

När jag funderar på min egen professionalism kommer jag in på väldigt specifika detaljer i mitt arbete. Detaljer allt från hur bra jag lärt mig min text till första repetition, hur öppen och mottagbar jag är gällande regi, idéer osv. Hur effektiv och närvarande jag är och kanske det viktigaste att jag absolut inte får försöka prestera. Det handlar om små finkänsliga saker. Saker som är omöjliga att göra alla på samma gång utan det skiftar och olika saker tar plats i olika stunder. Viktigt för mig själv är det också att inte

⁸ Tjechov 2014, 24.

medvetandegöra dessa saker i själva stunden dvs. under repetitionen eller föreställningen.

Men under en föreställning så upplever jag också att min professionalitet påverkas av mitt tidigare arbete och av hur ”bra” jag upplever att jag spelar och jobbar kanske främst jobbar. Om t.ex. min energi i en föreställning sjunker så har jag förlorat lite av min professionalitet fast publiken eventuellt inte har någon aning om det som sker.

Jag upplever också att jag har en personlig nivå av min närvaro eller mitt varande och görande på scen som jag vill uppnå för att jag skall känna att jag gjort ett professionellt arbete.

Den nivån varierar förstås och är olika i olika sammanhang. Nivån baserar sig högst antagligen på känslan av hur en scen eller föreställning har gått och på känslan och tanken hur den skulle kunna gå. Ofta har jag någon slags inre bild som påstår att i början av dagens föreställning så uppfyllde jag på något sätt inte kraven. Men vad baserar sig det kravet egentligen på? Delvis handlar det om självkritik men jag upplever att den självkritiken är bra och försöker föra mig vidare och framåt. Kanske det är en defensmekanism mot att bli bekväm och luta sig bakåt. Men min egen uppfattning om min närvaro och hur flitigt och aktivt jag har jobbat under en föreställning påverkar stort om jag når upp till den efterlängtrade nivån.

För mig är alltid min egen bedömning den jag känner starkast och den jag också försöker följa, jag försöker hitta en nivå där det personligen känns bra och som jag kan leverera varje föreställning, vilket förstås är otroligt svårt! Ofta upplever jag att jag ligger någonstans lite under nivån men nivån är givetvis levande!

Om jag upplever att en föreställning gick bra så höjs nivån högst antagligen lite till nästa gång, sen om jag inte riktigt når upp till nivån så kanske nivån sänks tillbaka igen till följande föreställning. Precis som en föreställning är levande så är också den personliga professionalitets nivån och dom påverkar varandra. Det är inte samma föreställning första och trettionde föreställningen, så då kan inte heller professionalitets nivån vara samma.

Dom måste följa varandra och gå i dialog med varandra, om flera föreställningar har varit lite sämre eller under min egen nivå kan jag inte fortsätta sänka nivån utan jag måste kanske höja den ytterligare för att få en förändring att ske.

För mig handlar det mycket om på vilken nivå jag känner i kroppen att jag skulle kunna klara av att utföra arbetet på, på vilken nivå jag tidigare utfört det på och på vilken nivå jag nu befinner mig. Det finns inte något maximum eller minimum! Jag befinner mig alltid i mitten eller lite under mitten och försöker utveckla och sträva uppåt. Det handlar om känslor kring den personliga känslan och kurvan i själva arbetet samt den helhetsmässiga känslan.

Känslan eller tanken av att en föreställning har gått bra, dåligt helt ok osv. mäter inte om jag har gjort ett professionellt arbete eller inte. Hur professionellt jag har utfört mitt arbete är mycket mera komplex än en känsla om hur det har gått. Publikens åsikter, förväntningar, egna åsikter, förväntningar, tidigare arbeten och föreställningar, den allmänna nivån på föreställningen osv. påverkar om arbetet var professionellt utfört eller inte, och min egna åsikt är aldrig lika någon annans.

Liknande tankar upplever jag att Denis Diderot grubblade kring redan på 1770-talet. I boken Skådespelaren och hans roll påpekar Diderot följande,

” Vad som stärker mig i min övertygelse är ojämnheten hos de skådespelare som spelar ut sin själ. Vänta er inte någon enhetlighet av deras rollgestaltning. Deras spel är omväxlande starkt och svagt, varmt och kallt, platt och sublimt. I morgon misslyckas de där de briljerade idag. I gengäld utmärker de sig idag i en passage där de gjorde fiasko i går”⁹

I detta citat känner jag igen mig. Jag förknippar det dock med hur professionellt eller flitigt eller bra jag har jobbat istället för hur bra jag har varit i föreställningen eftersom åsikten att någon skådespelare bra är totalt subjektiv. När Diderot skriver om skådespelare som spelar ut sin själ så tolkar jag det som att han pratar om skådespelare som ger 100% i varje situation. Skådespelare som lever sig fullständigt in i fiktionen och spelar genom känslorna som uppstår. Där känner jag dock inte igen mig. Jag upplever att jag är kapabel att göra det och kanske tidigare hade den tendensen men upplever nu att jag har en tendens att tänka mera ekonomiskt att vad som faktiskt krävs av mig i den stunden och försöker arbeta och spela enligt det.

⁹ Diderot 2015, 11

Diderot menar också att skådespelare med stor känslighet är allmänt medelmåttiga, skådespelare med medelmåttig känslighet är allmänt dåliga och skådespelare som saknar känslighet är allmänt bra. Eftersom åsikten att en skådespelare är bra är subjektiv intresserar påståendet inte desto mera men försöker fundera att kunde man på något sätt applicera påståendet på om en skådespelare är professionell. Men hur jag än vänder och vrider på det så kommer jag fram till att vare sig man utgår ifrån känslor eller inte när man skådespelar så kan man vara professionell eller oprofessionell.

3.1. Det du känner själv

Det du känner själv var mitt fjärde och sista fritt arbete på Teaterhögskolan. Jag arbetade fram materialet och stod på scen ensam för första gången någonsin.

Arbetade jag professionellt under fritt arbete 4 perioden?

Det är väl klart att jag gjorde, jag skapade en föreställning och framförde den helt själv, det är att vara professionell.

Men på vilken nivå utförde jag arbetet då?

Sådär spontant så tycker jag att nivån var bra typ genrep och premiär men sen kanske den lite sjönk. Varför då, hur då kanske du undrar! Det undrar jag med.

Jag arbetade sämre, blev lite lat, för bekväm, lät mig själv komma undan för lätt. Jag klarade inte av att hitta den där lilla extra förhöjningen som ofta uppstår vid föreställningarna på egen hand. Det som starkt påverkade mig var att det bara var fem personer i publiken så gott som varje föreställning, jag fick aldrig uppleva det där extra adrenalinet att nu är det fullt hus. Så jag fick inte uppleva den situation där publiken hjälper mig att lyfta nivån både på kvaliteten och professionellt vilka förstås också går hand i hand. Utmanande med att jobba ensam var att föreställningen var ganska beroende av publikens engagemang vilket gjorde det svårt och kanske lite stilla och långsamt i vissa stunder när det inte var så mycket engagemang från publikens sida, vilket förstås också är på grund av mig och påverkar mig, jag hade svårt att få publiken med helt enkelt. Otroligt svår och ny situation för mig att på egen hand behöva ta ansvar för nivån på en föreställning.

Jag upplever att jag har lättare att bete mig oproffsig i skolan än i ett arbete vilket är förståeligt men samtidigt inte. Tänk hur mycket tid och svett man lägger ner på skolan varför skulle man inte vilja göra det på en professionell nivå, men just därför kan det ju också vara svårt att hålla det professionellt för att man lägger så mycket tid och svett på det och man ska ju inte behöva klämma föra att uppehålla det.

Men jag tycker att tröskeln för att släppa professionaliteten är för låg i skolan vilket säkert också beror på hurdan omgivning som byggts upp. Exempelvis blir min professionalitet och uppfattning om professionalitet utmanad genom tanken att alla ska få vara och jobba just utifrån hur de känner sig i den stunden. Det är både bra och dåligt.

Det är bra för att det inte är hållbart att klämma och kämpa för att uppehålla en professionell nivå och sedan brista direkt man kommer ut men det fungerar inte heller så att alla skall få vara helt fritt för det finns aldrig utrymme för alla att vara det så vi går lätt in i rutiner av att vissa människor får vara det medan andra inte får det men sen pratas det ändå om att alla får och har möjlighet. Jag har svårt med att personliga saker får ta över fokus och åsidosätta själva arbetet, dvs. det är enligt mig oprofessionellt att man låter det ske vilket jag upplever att har varit väldigt vanlig i min utbildning.

3.2. Gertrude material

I mitt konstnärliga slutarbete Gertrude Material som jag nyligen slutfört så stötte jag på olika nivåer av att vara professionell.

Jag jobbade med en skådespelare som gjorde ett in hopp som skedde på bara en dag. I situationer med in hopp tror jag att det krävs mycket tålamod och hänsyn till den ganska omöjliga situationen. Någon ska på en eller ett par dagar lära sig det som har tagit flera veckor ibland månader att skapa och lära sig för den ursprungliga ensemblen. I sådana situationer tycker jag att det finns ett enormt behov av tålamod, hänsyn och respekt gentemot den som gör in hoppet.

Viljan att hjälpa är förstås stark och ibland allt för starkt har jag upplevt.

Till skillnad från denna gång där allt gick supersmidigt och in hopparen arbetade otroligt öppet och fint i en rätt så ovetande situation. Jag har också varit med om att det inte varit så smidigt. Då har vi som jobbade med in hopparen inte varit särskilt professionella gentemot hen som hoppade in. Jag upplever att vi var för ivriga med att hjälpa, alla ville

säga hur det var och så var vi för fast i hur den förra kollegan hade gjort saker och ting. Jag upplevde att det blev en rätt så ansträngande situation där inhopparen fick allt för mycket input och åsikter om hur saker skulle göras. Med den erfarenheten i bagaget kändes det lättare att ta emot en inhoppare igen och kunna ge hen rum att själv välja och bestämma hur hen vill göra saker.

En annan situation där jag kände att min professionalitet blev utmanad var när det uppstod en diskussion om min medspelare som var på sjukledighet.

Diskussionen skedde mellan regissören, inhopparen, kollegan på sjukledighet och mig själv och handlade om kollegan på sjukledighet kunde spela sista föreställningen eller inte. Det var en svår situation med tanke på professionalitet, kollegan på sjukledighet är min kompis och det enda jag skulle ha velat var att hen skulle få spela men situationen gjorde det valet svårt. Vad är då att vara professionell? Jag antar att det är att vara ärlig vilket jag försökte vara.

Med diskussionen kom vi fram till att hen inte skulle spela sista föreställningen utan inhopparen skulle göra det. Nåja men det svåra där var väl då kanske att det handlade om för mig totalt personliga känslor, fast det personliga alltid är närvarande också i det professionella. Om jag hade sagt att jag absolut inte vill att hen kommer från sjukledigheten och spelar så skulle det ju inte ha varit frågan om saken eller om jag sagt att jag vill absolut att hen kommer tillbaka bara hen själv orkar och vill. Båda varianter sätter ju enorm press på personen i fråga. Dagen efter kom i alla fall regissören och tackade för en professionell och ärlig diskussion vilket kändes väldigt skönt och som en lättnad att få höra.

3.3. Fem mål mat

Under mitt fjärde år på Teaterhögskolan fick jag en praktikplats på Unga Teatern i Esbo. Jag var med i föreställningen Fem mål mat.

Jag blev nyligen påmind om en sak jag hade sagt under utvärderingen när spelperioden var över. ”När ska vi sluta leka och börja jobba” var någonting jag hade undrat. Jag minns att jag hade funderat på om och när själva praktiska arbetet under repetitionerna skulle övergå från lek till att arbeta. Vad är skillnaden där? Jag tycker att leken alltid är viktigt och närvarande men personligen handlar det om förhållningssättet till lekandet. I

något skede måste man komma ifrån tanken att man bara leker för lekandets skull, för att hitta material och börja fokusera och finslipa på det material man redan har skapat.

3.4. Vad är det som konkret gör en skådespelare professionell?

För mig tangerar denna del av intervjuerna starkt mina egna tankar och funderingar kring hur och vad som i praktiken påverkar ens professionalitet. Samt vad som överhuvudtaget anses professionellt eller inte.

” W: Hur skulle du definiera nån som du tycker att e professionell?

För mig handlar det kanske om mogenhet. Men mogenhet e inget progressivt, liksom sådär att först e man inte mogen och sen e man mogen för resten av sitt liv utan att de går liksom hit och dit.

Men kanske om jag iakttar nån så har det mycket å göra med om den har en sorts mogenhet att liksom ta helheten i iakttagelse på nåt sätt. Att det handlar inte bara om en själv utan att man e medveten om och engagerad i arbetet emellan många. Man kan på nåt sätt sätta sig in i ett kontext och större konstellation och helhet där de finns många delar och många lager.

Professionalitet e aldrig talang, verktyg eller enastående skicklighet för mig. Du kan vara hur bra som helst men om man int sätter sig inom ett kontext i förhållande till alla andra som e med så då spelar det ingen roll hur bra man e så att säga.

Professionalitet e kanske för mig just de att som skådis eller i vilken arbetsroll faktiskt som helst när man skapar teater att det e alltid en gemensam process.

Professionalitet e att förstå sig själv som en del av och i relation till andra eller med andra. Och sen också kanske färdigheten eller kanske viljan att på nåt sätt bära ansvar för sitt eget arbete och färdigheten och viljan att stödja andra i deras arbete, när det är möjligt.¹⁰

W: Vad är det som konkret gör en skådespelare professionell?

¹⁰ Aune Kallinen 2.3.23

Ede liksom en inställning?

Men nog e det ju också de här behovet av att få kommunicera med människor på ett annat sätt än att bara tala, att få använda en estetik det driver en på något sätt tänker jag. Möjligheten att få vara med och påverka, vad det än handlar om för situationer men att formen e att uppträda. Att det e liksom vägen in till att påstå saker eller fråga saker eller undra kring nånting.

Att man står bakom det som man håller på med, och de här klassiska att det sägs att man ska försvara sin roll om det e ett rollarbete att du faktiskt står bakom den där människan och försöker förstå den oberoende hur konstigt den än e, men de här att jag gör de här fullt ut. Det är nog de, det behövs.¹¹

Det syns genom att man kommer i tid, eller bär ansvar om man e försenad. Man tar upp frågor eller kommentarer där det behövs så att det är en balans mellan att man tar utrymme men inte för mycke att man liksom pratar om det som behövs, man tar upp det som behövs för en själv för att kunna fortsätta arbeta och genom att inte sätta ansvar på andras axlar. Förstår du, den där balansen på nåt sätt. Hur man jobbar varierar nu för tiden mycket men oberoende vad man har bestämt att man följer det. Om man har bestämt att nån lär sig text utantill att man sen faktiskt har gjort det.

Men för mig e en professionell skådis också när nån hur säger man de här att että näyttelijä niinku tekee ehdotuksia sinne suoraan näyttämöllisess tilanteessa.

Det e också en del av att bära ansvaret för uppträdandet eller själva spelande, att man ser sig själv så viktig och kapabel att man vågar sådär göra saker, föreslå saker på scen eftersom själva arbetet e vad som händer där på scenen. Och sen att man faktiskt kan använda sig av det och den situationen, inte alltid bestämma på förhand vad som skall hända eller int. Att våga lyssna på egna impulser.¹²

Nå de handlar kanske om såndänt som att kunna ge och ta fokus. Veta på nåt sätt att jag e nu inte bara jag här på scenen utan jag e en del av en större bild de e liksom sånt som kräver professionalitet.

Jag tänker liksom om man tänker på unga studerande första årets studerande eller amatörskådespelare så får man ofta jobba med fokus. Tex en sån sak att du behöver inte

¹¹ Stina Engstöm 2.3.23

¹² Aune Kallinen 2.3.23

spela reven av dig hela tiden, å vara sådär att alla tittar på mig för du inser att på nåt vis att jaa just de, här e nu fokus där och då kan jag stödja de, där e vi redan i något komplext som blir professionellt.

Och sen e professionalitet sånt här som att kunna sköta om varandra kunna ta hänsyn, kunna jobba i grupp.

Men det är ett svårt begrepp nog ändå eller det öppnar upp mycke möjligheter tänker jag.

Vi e på nåt vis eller vi kan ganska snabbt peka ut i en process vad som e oprofessionellt, men sen när de kommer till andra sidan, till bra professionalitet kanske det e svårare.

W: Jo, de kan ofta vara sådär allmänt att du har varit professionell, jobbat professionellt, fint. Å sådär okei tack va betyder de?

Exakt, jaa, vad betyder de? Jag kommer på plats varje dag osv.

W: Jaa som väl är självklarheter?

De e självklart jo.

Där har vi i de här yrket kanske ganska låg tröskel till att vara professionell? De kan hända. Jag vet inte.

Men det e intressant när man hör historier om vetdu att det e en massa såndänt gnäll inom arbetet. De eju ett yrke var folk vanligtvis jobbar för mycke och särskilt kanske just frilansare. Det e väl dendär obalansen att ibland har man ingenting och sen har man helt för mycket på en gång. Jag tycker att det e nåt vi redan har här på skolan med långa dagar som sedan blir smittat av på fältet.

Så att joo, jag tycker att det på vissa sätt e okej med gnäll men det e svårt att tänka sig inom andra yrken. Väldigt svårt att tänka sig inom företagsvärlden att folk sku va sådär åh kan ja int komma en timme senare eller sådär.

Men mycket gnäll å sånt de uppfattar jag nog som liksom oprofessionellt.

W: Jo jag också. Det var ju nog en av mina stora chocker när jag gjorde min praktik.

Va, ede verkligen såhär? Vad är nu skillnaden mellan en amatörteaters repetitioner tänkte jag ofta.

Samma oprofessionalitet finns hos både dom som e professionella och hos amatörskådespelare och samma professionalitet kan också finnas.

Där tänker jag att frågan blir den att vem har råd av att vara oprofessionell.

För att jag menar om du har en skyddad position, att du har en fast tjänst och har varit där hur länge som helst så då kan du va sådär att nå vi tsiigar nu lite. Men om du kommer in på ett kort kontrakt dit som ung frilansare eller nåt sånt så int betar du dig så då.

Det känns också som att om en frilansare sku bete sig sådär så skulle de bli en shock men inte reagerar man så om nån stammis är så. Då ede bara, såndän e han alltid.

Lite som här i skolan, att vi har kommit till det att det uppfattas som skämt när man försöker sätta en hård gräns om att komma i tid.

Och det e ju det minsta som krävs att man e på plats.

W: Känns som att de ofta kan vara så på jobb också, att du klarar dig genom att bara vara på plats och delta.

Joo exakt. Precis man klarar sig bra så. Det är nog jännä.

Jag tänker att professionalitet och hela dethär begreppet förändras ganska mycke i takt just för skådespelaren . Den har betytt nånting annat för 30 år sen än vad det betyder idag.

Om man för 30 år sen blev färdig härifrån var det självklart att man har en plats på en institutionsteater och tar en fast tjänst och nu så ede att leta jobb här leta jobb där vilket betyder att ni hela tiden behöver bevisa er professionalitet på ett annat sätt. Ett sätt som säger att liksom jag är värdig jag måste få de här jobbet.¹³”

Professionalitet i det praktiska arbetet, skriven 14.01.23 - 23.02.23

¹³ Tom Rejström 6.3.23

4. PROFFS KONTRA AMATÖR

I sin bok *Tekstualista Häirintää* inleder Juha-Pekka Hotinen ett kapitel så här.

”Tuntuu melko vakiintuneelta käsitykseltä, että harrastajateatteri ja ammattiteatteri pitää erottaa toisistaan. Sanotaan myös, että tämä ero on otettava huomioon, kun esityksiä arvioidaan.

En voi hyväksyä tätä näkemystä. Teatteri on taidetta; sillä on omat taiteelliset ominaisuutensa, joiden mukaan sitä arvioidaan. Esityksen taso ei riipu siitä, saavatko sen tekijät palkkaa vai eivät. Taloudelliset ja koulutukselliset resurssit eivät kuulu taiteelliseen keskusteluun. Taidetta ei voi järjestellä eri lajeihin organisaation tai tuotantotavan mukaan.

Aika myöten tämä erottelu on vahingollista harrastajateatterille. Resurssien puutteeseen vetoamalla pyydetään anteeksi esityksen kömpelyyksiä. Ajatellaan, että harrastajateatteri on tuomittu olemaan jotakin huonompaa kuin oikea teatteri ja toivotaan, että sen huonommuutta kovasti ymmärrettäisiin. Tällä tavoin harrastajateatteri luopuu ja tuomitsee itsensä ikuisen keskinkertaisuuteen.

Minun mielestäni harrastajateatteri on teatteria. Joskus se on huonompaa, joskus parempaa kuin ammattilaisten tekemä.”¹⁴

I detta stycke diskuterar Hotinen mera om själva teatern / produktionerna än om skådespelarna men jag tror att liknande saker också delvis gäller skådespelarna. Jag håller med om att man inte borde skilja åt professionell och amatörteater, inte titta på och värdera dem på olika sätt.

I båda sorters produktioner har skådespelaren möjlighet att vara professionell fast kanske slutresultatet inte är bra och det finns också möjlighet i båda produktioner att vara oprofessionell. Men om den som skådespelar som hobby arbetar professionellt kanske det lyfts upp mera än om en professionell skådespelare arbetar professionellt. Det är förståeligt eftersom det förväntas av den professionella skådespelaren. Men det jag tycker är konstigt är att allt kan förklaras med att det var bara en amatörproduktion, eller sen tycker man att det såg nästan professionellt ut. Om det ser professionellt ut så är det ju det. Men utgångsläget är olika och det går inte att jämföra med samma skala

¹⁴ Hotinen 2002, 117

för det finns alltid något som pratar för och emot. Jag upplever att jag många gånger sett föreställningar som känns mera professionella av skapare som är amatörer dvs. har det som hobby, här är det dock viktigt att igen nämna att professionalitet inte har något att göra med hur bra någonting är.

Viktigt är dock att under repetitioner skilja åt amatörskådespelare och professionella skådespelare. Dom kan definitivt arbeta tillsammans men jag tror att den som är amatörskådespelare behöver mera hjälp från t.ex. regissören än vad den professionella skådespelaren behöver. Med alla verktyg som den professionella skådespelaren har, (i det här fallet då en utbildad skådespelare) så tror jag att hen har lättare att utföra det sceniska arbetet och hitta egna vägar och ta egna beslut inom själva arbetet medan amatörskådespelaren behöver flera ledtrådar och hjälp. Undantag finns dock alltid så alltid stämmer inte detta, beroende på kontext så kan situationen också se tvärtom ut.

Varför intresserar det mig att fundera på skillnader mellan proffs och amatörskådespelare? För mig finns det någon fascination inom amatörteater, kanske den helt enkelt handlar om att det är fascinerande att skapa och spela teater bara på grund av kärleken och lusten. Man gör det inte för pengar, inte heller för statusen eller för att bli erkänd som skådespelare utan man gör det för någon sorts njutning eller glädje. Att göra något på grund av glädje eller njutning har inte i sig någonting att göra med professionalitet men kan definitivt skapa ett professionellt utgångsläge för ett arbete. Jag tänker att det skulle vara bästa möjliga utgångsläge att man är med i en produktion utav glädjen och viljan av att jobba med teater. Förstås är det inte alltid möjligt men jag undrar om det är någonting vi skådespelare upplever för sällan.

Intressant och motstridigt för mig är också att jag upplever att jag delvis delar samma ganska allmänna bild om amatörteater som Hotinen skriver om men min egen upplevelse av amatörteater är totalt annan.

Här om dagen hamnade jag i en diskussion med några kollegor som jag snabbt anknöt till att skådespela som professionell och att skådespela som amatör. I korthet så handlade diskussionen om att det finns en allmän uppfattning på Teaterhögskolan att alla kan stå på scen och göra en skådespelares arbete medan bara ljudtekniker kan sköta ljud, regissörer regissera osv.

Det jag fastnade på i diskussionen var att den allmänna åsikten vid bordet var att det inte stämmer att alla kan stå på scen och att skådespelarens praktik och specialitet borde uppskattas och framför allt utnyttjas. Nu var vi ju dock endast skådespelare som deltog i diskussionen.

Jag är nog vid den åsikten att det stämmer, alla kan stå på scen. Men samtidigt tror jag att alla inte kan göra samma arbete som skådespelaren gör. Jag tycker att det är viktigt att skilja dem åt men vad betyder det att alla kan stå på scen men alla kan inte utföra arbetet som behöver utföras. Alla kan stå på scen men alla klarar inte av att utföra uppgifterna som krävs. Uppgifterna varierar dock beroende på kontext.

Så för att hoppa tillbaka till amatörer kontra proffs så blir frågan för mig att handla om hur regissören eller arbetsgruppen kan utnyttja den olika expertisen som finns inom gruppen. Viktigt är att man inte lägger alla i samma bunke bara för att de har samma arbetsuppgift. Du kan ha samma förväntningar och kräva samma sak av en professionell skådespelare och en amatör men du kan inte förvänta dig samma resultat. Jag vill påstå att du inte kan ge samma uppgift till den professionella skådespelaren och den som är amatörskådespelare utan att ge amatörskådespelaren hjälp och verktyg som den professionella skådespelaren redan har.

Jag upplever att alla kan stå på scen och skådespela så länge det finns en skillnad på vad som efterfrågas och hjälpen man får. Jag tror att upplevelsen av att alla inte kan stå på scen egentligen handlar om att det delas ut för svåra uppgifter till amatörskådespelare som inte har verktyg att handskas med uppgiften men de får ändå inte någon hjälp.

Det som också kan vara tydliga skillnader mellan en professionell skådespelare samt en amatörskådespelare är hur man uttrycker sig om arbetet. Hur man förstår arbete om man alls förstår vad man faktiskt gör och hur det känns i kroppen. Jag tror att vi skådespelare kunde bli bättre på att uttrycka oss kring vårt eget arbete. Vi har svårigheter att uttrycka oss om vad vi helt konkret gör och hur det känns när vi skådespelar. Jag tror att vi har en liten vokabulär för att göra det och att vokabulären ständigt växer men att den vokabulären ännu saknas inom amatörteater, men varifrån skall den komma till amatörteatervärlden om inte från den professionella.

När jag tänker tillbaka på hur jag jobbade som amatörskådespelare och hur jag jobbar nu som professionell skådespelare så är nog min medvetenhet definitivt annorlunda. Medvetenheten om vad jag gör och kring min praktik är på ett totalt annat plan nu än tidigare. Medvetenheten är också annorlunda och jag fokuserar på andra saker. Denna medvetenhet påverkar förstås både positivt och negativt. Den egna viljan, lusten, möjligheterna att erbjuda och jobba på utan att regissören eller någon annan kommenterar och ber om något är också definitivt större eller bättre kanske.

4.1. Skillnader mellan professionella skådespelare och amatörskådespelare

”Men därför blir man ju nog sen förbannad när man t.ex. ser att film och tv branschen castar här en massa folk som inte ens e skådisar.

Den har ingen betydelse mera den där kunskapen. Jag vägrar ju tro på det jag tror ju alltså klart att den har en betydelse inom vissa kontexter.

W: Men det e ju de, att man på nåt sätt måst få fram skillnaden. Jag tror definitivt att det finns en skillnad. I princip kan alla utöva yrket men det finns ändå en skillnad mellan dom professionella och icke professionella så att säga. Frågan e sen vad och hur lyfter man fram det.

Vad tänker du att den skillnaden e?

W: Nå jag har försökt fundera på de och de e svårt.

Men om jag tänker helt konkret i en arbetssituation när man repeterar. Jag tror att verktygen vi har e mycke flera och om det finns en regissör som ber om nånting så tror jag vi har lättare att utföra det. Lättare att söka och navigera sig inom ramarna och utföra uppgiften och också på ett mångsidigare sätt.

Precis. Joo det är nog helt sant.

W: Om man pratar om amatörteater tycker jag ofta att det största problemen e att regissörer inte kan hjälpa skådespelarna tillräcklig. Dom kanske jobbar som vanligt och

säger att oke nu gör vi såhär å såhär men amatörskådisarna sku behöva mycket mera hjälp att navigera situationen.

Exakt. Och de märkte jag då jag regissera amatörteater att alla har lite olika problem. Med dig funkar den här logiken du behöver ta mycke ner på ditt uttryck medan du måste ta upp på det och då kan man aldrig som regissör säga nånting allmänt. För om man regisserar professionella skådisar och säger en sak så förstår alla det, oftast.

Så är det också professionalitet? De är int bara kunskapen utan också det gemensamma språket vi har. De är en viss definition av det att vi e inom en viss yrkesklass där vi förstår varandra väldigt snabbt. Lite samma sak om du sku gå in i en läkarsal som kirurg och dom säger gör de här och de här du har ju ingen aning om vad du skall göra.

I alla yrken finns det säkert utvecklingsmöjlighet. Och det kunde vara en måttstock på professionalitet! Edu en person som kan utvecklas, har du utvecklingspotential?

Ofta handlar det ju bara egentligen om vilja. Alltså det handlar ju sällan om att nån inte skulle vara kapabel till det utan edu motiverad.

Det e väl kanske allmänna definitioner på professionalitet att vara motiverad, öppen och nyfiken.

Det e så spännande med vårt yrke eller dom flesta jobb e val bara helt jobb för människor, alltså jag jobbar och sen så fullbordar jag mig själv på min fritid genom att ha familj, sommarstuga eller en hobby. Men vi har i vårt yrke liksom ett litet krav på båda två samtidigt och de e nog därför de gör de så svårt.¹⁵”

Proffs kontra amatör, skriven 23.02.23 – 08.03.23

¹⁵ Tom Rejström 6.3.23

5. PROFESSIONALITET I UTBILDNINGEN

”W: Hur lär man ut professionalitet?

Genom att försöka ordna såna situationer här i skolan, såna processer även om di här processerna ibland kan bli väldigt otydliga och väldigt långa och man vet int när en process tar slut för att de att du har gått en period så betyder ju int att en process är slut. Du kanske int kan säga allt vad du har insett, du har insett vissa saker men nånting annat fortsätter. Saker fortsätter och senare uppstår insikterna. Viktigt e att insikterna kommer inifrån du kan int idag mera banka in kunskap i en människa. Jag tror att du nog tappar intresse om du bara lyder. Det måst komma inifrån dig själv.

Vår uppgift e att skapa di här situationerna där du kan finnas i ett sammanhang, där du kan känna dig någorlunda trygg för att våga gå utanför dina egna gränser och vara innanför dina egna gränser och upptäcka saker där, tillsammans med andra. Att de här sker tillsammans med andra och insikten att var och en har olika långa processer och att insikterna kommer precis när dom kommer.

Att inte kräva att nu måste du kunna de här.

Att skapa olika situationerna där vi vågar på nåt sätt vara tillsammans det e ju vansinnigt svårt att våga visa delar av sig själv, man ska ju int behöva skära i sitt kött men liksom hur mycket vågar jag den här gången? Den här gången våga jag ingenting och det e också okej.

Det viktigaste e ju att man är på plats. Ren det att du tagit de där steget som studerande att du kommer hit, e i tid och e förberedd på det som du behöver vara förberedd på, det räcker. Vi försöker skapa di där situationerna där du kan få utforska tryggt tillsammans med andra och lära av varandra och se varandra som medspelare.

Dels behövs processerna där du får testa på, arbeta med sånt som behövs i de här professionella sammanhangen. Att jobba med rösten med kroppen och med ord och att samtidigt jobba på självkännedomen och att där liksom tyngdpunkten ligger på processen och vad händer med mig här och nu, vad allt ede jag tar med mig om mig själv och helt konkreta verktyg.¹⁶

¹⁶ Stina Engström 2.3.23

Det e en fråga om pedagogik att hur man tänker sådär i allmänhet, hur man lär sig någonting överhuvudtaget. Hur mycket är lärandet att bygga upp på nåt sätt och hur mycket e det att riva ner. Att riva ner normer eller sätt att göra saker på, som man bär på sig som e onödiga eller står i vägen för att kunna göra nåt annat.

Det som jag ofta tänker på och inte riktigt ännu förstår. I traditionell 1900-tals teaterundervisning och teaterskapande i Europa har man tagit skådespelarens kropp som ett problem. Utbildningen har byggts upp på idén att vi borde jobba med skådespelarens kropp så att den skulle vara så perfekt som möjligt, så kunnande som möjligt så flexibel. Utan några hinder alls, så att den kan göra vad som helst, så att kroppen kan spegla regissörens fina perfekta idéer. Där står jag emot idén eller jag försöker hitta ett annat sätt att titta på kroppen.

Vad om vi skulle ta skådespelarens kropp som redan perfekt i dess epätäydellisyydessä. Hur den än e så är den redan perfekt och då skulle lärandet inte vara att försöka ta bort alla hinder och träna tills det liknar nånting vi förstår som perfekt eller bättre.

Vill hellre använda tid och fokus till att förstå allt som redan händer inne i kroppen och mellan olika kroppar. Då skulle det vara mera en fråga om att bli medveten en fråga om att börja havaita vad som redan händer. Det är ett ganska stort arbete att börja öppna upp till att se och bli medveten om alla processer som tar plats och händer inom kroppen och kroppar. Då skulle kroppen int vara ett problem som borde lösas utan den kunde bli till mera material att konstant vara intresserade av.

Eftersom jag tänker på det så mycke kanske jag borde vara av den åsikten att professionalitet byggs upp genom att bygga upp medvetenheten. Medvetenheten kring sig själv och att vi e beroende av andra. Det e inte en process som tar plats bara inom en kropp utan det byggs upp genom relationer med alla andra kroppar och fenomen som finns omkring oss och inuti oss. Men professionalitet byggs också upp genom att helt enkelt ge tid och utrymme för att ständigt kunna vara fokuserad på teaterskapande och skådespeleri. Även fast det låter lite epämääräna och allmänt.

Genom att ge dethär tid och utrymme, som sen innebär att upprepa många saker och att konstant möta samma grupp i vårt fall. Och möta andra genom alla förändringar som sker i var och en eftersom vi har börjat ge tid för att fokusera på frågor som har med skådespeleri och teater skapande att göra. Genom att diskutera med andra osv.

W: Men är det en självklarhet att man kan utnyttja kunskapen i en arbetssituation?

Nä de e int en självklarhet. Det e ingen självklarhet eftersom arbetssituationer varierar så mycke och sätt att skapa teater förändras. Det handlar mycket om hur man har lärt sig saker i skolan och speciellt att hur har man lärt sig själv. Jag menar ni lär er inte det som vi undervisar, det vi säger utan ni lär er nånting annat, nånting ni tycker är nödvändigt eller viktigt.¹⁷

Att ge förslag och möjligheter och professionaliteten kommer in där vad den studerande själv gör med det, tänker jag. Vi kan härifrån sätta ut det finns det här och det här, du kan tänka så du kan tänka så, skådespelaryrket kan du utöva på dessa tusen olika sätt och sen när den studerande själv säger jag tar det här och dethär, de är att vara professionell.

W: Precis, så om som jag studerande inte är intresserad och inte tar emot kan ni inte göra så mycket.

Exakt, då kan vi kanske vänta på att det kommer ett förslag om nånting annat av den studerande. Sådär nej de här är jag inte intresserad av jag vill göra såhär.

Men det e en bra fråga att hur lär man ut professionalitet.

Ofta ställs man den där klassiska frågan att kan dom grund hantverket, då måst man ställa frågan att vilket hantverk ede du menar.

Men det som man ofta kommer tillbaka till där e att en professionell skådespelare ska kunna känna till och behärska både sin kropp och sin röst. Veta vad man kan göra med den veta vilken omfång den har veta vilka olika möjligheter den har och sen kan man använda dom på rätt sätt i olika kontexter, de är väl att vara professionell.

Men för vissa kanske det handlar om Shakespeare, att de krävs kunskap i det vet du.

Sen om jag tänker på en skådespelare ur utbildnings synvinkel att vara professionell. Vi tänker att när ni kommer in hit till den här skolan då e ni inte ännu professionella och under den här tiden blir ni professionella skådespelare och vad innebär då de? För det e så svårt att mäta, men de va vi kan göra e att vi kan försöka ge olika vägar olika förslag som den studerande sen kan plocka åt sig och skapa sin egen verktygslåda så att säga.

¹⁷ Aune Kallinen 2.3.23

W: Men det tycker jag e oproffsig här att det krävs för lite av den studerande och att man glider igenom allt för lätt. Du glider igenom bara av att komma hit du behöver int vara aktiv, lägga energi på de du gör utan du behöver bara vara med.

Joo så e de. Jag önskar själv att man sku hitta en förändring på de där men de e jätte krångligt. Frågan blir att hur ordnar vi såna urvalsprov var man kan få fram saker som att hur motiverad e en studerande att gå här. På urvalsprovet, de eju skitsvårt.

W: Det är också problematiskt att det går mera och mera åt det hållet att vi ska kunna bevisa vår kunskap genom andra sätt och verktyg än de som ingår i vår expertis, genom verktyg vi inte behärskar. Vi ska bevisa vår kunskap på ett annat sätt, sätt som vi inte har någon kompetens i.

Joo precis och då kommer frågan att hej vad borde vi egentligen lära ut här.

För att det räcker inte att du e en bra skådis eller kan grund hantverket utan du skall också vara nåt annat. Du behöver ha nåt annat du också är bra på. Du vet, du ska vara en bra typ en, bra kommunikatör, du ska ha bra nätverk, dom som ser tillräckligt bra ut får filmjobb alltså sånhäna helt hemska saker som e bara sådär att jaha kiva.

Det har blivit vanligare att de skådespelare, de frilansare som har mest arbete kan på nåt vis dubbla roller. Dom är int bara skådisar utom dom är också t.ex. skådis och musiker. Så betyder professionalitet i framtiden det att vi inte skall vara professionella på det som vi verkligen gör som skådespelare utan professionella också inom en annan bransch. Det e nog förjävligt om det e så.¹⁸

W: Jag vill påstå att jag inte har blivit professionell skådespelare tack vare min utbildning på Teaterhögskolan, den ger mig ett papper på vilket det står att jag har kompetens för att vara en professionell skådespelare. Samt så har den gett mig verktyg att använda mig av för att vara professionell. Vad tänker du om det?

Jag tänker såhär att när jag tänker på dig när du börja skolan till nu. Jag tänker på saker du sagt, gjort, till exempel när du prata om din kurskamrat, att ska hon verkligen komma om hon e sjuk eller när du sa att det känns otryggt att din kollega skulle spela

¹⁸ Tom Rejström 6.3.23

med de här omständigheterna. Det e att vara professionell och det vill jag påstå att den här utbildningen har gett dig. Genom att gå med på att du länge fått säga int vet jag. Men att om du sku lite tänka? nå ja okej kanske såhär. Som att ge dig den här tiden att få den här insikten så sen plötsligt wauw, de här e så proffsigt det är verkligen att känna sig själv och kunna få det i ord och på ett sånt sätt att du respekterar dina medmänniskor. Det sägs med empati det sägs med förståelse och utrymme för dig och för den andra. Jag vill påstå att det har den här utbildningen gett dig. Men tyvärr ede ju så att på grund av hur vi ser på skådespelare så e det ju så att du får ett papper på att nu har du formell behörighet, men jag skulle ju nog säga att du har fått den här professionalismen under di här åren, en början att stå på och sen utvecklas det. Nånting att utgå ifrån. Som gör att du samarbetar med andra människor och att du e med och skapar nånting. Desto större medvetenheten blir desto mera lär man sig och kan börja säga att okej de där var oprofessionellt för nu börjar jag uppfatta vad som är professionellt för mig. Det handlar om att se saker och ting genom att vara i dom och märka att såhär vill jag tänka att det skall vara. e¹⁹

Joo-o. Joo. Nå ja kan förstå och på nåt sätt tänka i samma bana eftersom jag inte kan tänka mig att professionalitet e nåt som man sku liksom kunna sådär få och sen behålla utan att det e ett sorts engagemang som måste finnas om och om igen. Om jag tänker på exakt dig, jag tror inte att skolan har gett dig din professionalitet. Vi kan kanske bara erbjuda möjligheter för att upprepa och lära sig olika kunskaper och verktyg att pröva och testa men man kan inte göra någon professionell utan det arbetet gör du själv. De kanske som är intressant och annorlunda om jag tänker på skillnaden mellan att studera på skolan, göra juttun här och sen att vara på fältet att det i skolan handlar så mycket om varje studerandes egen process. Dom e jätte varierande, dom kan vara jätte dramatiska eller sen inte alls dramatiska. Där finns hela tiden individuella behov inte bara arbete som man skapar tillsammans och där kanske skillnaden med det professionella fältet e, nå såklart att där också finns egna behov men där e fokus och gemensamma avtal med andra att vi arbetar för att skapa ett verk. Vad än som händer i det personliga livet, såklart påverkar det men man har liksom valt själv att det inte tar

¹⁹ Stina Engström 2.3.23

fokus. Men i skolan kan det lättare hända och det kan även vara motiverat att nåns egna process tar över så att säga.²⁰

Du säger att du inte har blivit professionell utan får ett papper men du har fått verktyg för att vara professionell. Joo-o jag förstår de nog.

Jag kan bra förstå. Du har fått många olika verktyg som inte i sig gör dig professionell men sen e det frågan om hur du använder dom som då gör att du är professionell samtidigt så e du ju de alltså vet du just de där på papper.

Som ett motstående påstående, vilken skådespelarsituation som man än slänger in någon av er i, vare sig det är frågan om en komedi eller ett reklamjobb eller en kortfilm som är jätte abstrakt eller vad som helst så tror jag att du alltid fixar det med dom verktyg du fått. Jag tror att du alltid hittar ett sätt där du kan utföra det arbete som krävs. Det vågar jag påstå

W: Men där kommer man in på den personliga egna känslan att har jag nu varit professionell. Där finns nån sorts nivå man vill personligen nå upp till som sen kan vara svår inom vissa uppgifter.

Absolut, men där blir det ju jättesubjektivt jag menar vissa skådespelare säger att jag kan ingenting, och dom kan svara på samma sätt när dom är 60 och har ett helt yrke bakom sig. Och sen finns det dom som tänker att dom e väldigt bra skådisar redan när dom börjar studera och kanske tänker det fortfarande.

Men när du säger att du inte blivit professionell här på utbildningen så vad syftar du till eller finns det nåt innehåll eller nåt, nu när du har gjort din utforskning i den här professionaliteten. Finns de nåt innehåll som du tycker har fattats att de här borde jag ha haft för att komma närmare den här professionaliteten.

W: Kanske int personligen för mig, jag upplever att det alltid på nåt sätt varit nåt som e ganska nära och viktigt för mig. Men om jag sku tänka mig i positionen att jag skulle tro och tycka att jag inte kan nånting, då tror jag ja sku ha svårt. Då skulle jag säkert hitta en massa som jag saknar.

²⁰ Aune Kallinen 2.3.23

Men jag tänker väl på nåt sätt alltid sådär att int vet jag om jag kan eller klarar jag de men jag försöker och gör det oberoende. Men det kanske handlar mera om nån sorts personlighet.

Jag uppfattar ju dig som en typ som alltid har hittat egna fina och personliga sätt att göra saker på men du e inte heller den som säger att jag vet precis hur jag skall göra eller sen att jag har ingen aning utan du hittar dina vägar att gå och de där e på nåt vis alltid spännande att folk har dom där sättena.²¹”

5.1. Upplevelsen av utbildningen

”Professionell expertis eller yrkesskicklighet är på så sätt något som utvecklas efter hand, genom att lära av erfarenheter i arbetet. Lärandet kommer således i förgrunden.”²²

Att lära känna sig själv och medvetenhet var för alla viktiga aspekter i att bli och vara professionell. I utbildningen så tycks det väga tyngst att ordna situationer där dom studerande på olika sätt får lära känna sin egen kropp och röst både ensam och i förhållande med andra kroppar och röster.

Att medvetenhet skapar professionalitet kan jag definitivt hålla med om och jag upplever att det är en viktig beståndsdel för att kunna agera professionellt i olika situationer. Om du är medveten om dig själv och situationen du befinner dig i och medveten om andra så tror jag också att du har möjlighet att agera professionellt i situationer som inte berör skådespelarens arbete, bland annat som andra vanliga och mera ovanliga situationer i livet.

Gällande utbildningen jag gått upplever jag definitivt att det har givits tid åt att själv få uppleva och förstå saker men stundvis har det förstås också varit väldigt oklart och frustrerande att inte veta eller förstå varför man jobbar och gör vissa saker. Jag minns att jag i början av min utbildning inte förstod det här med att insikterna tar tid osv men jag försökte bara leva med det och idag kan jag med glädje säga att det stämmer och att stor del av jobbet då bara handlade om att vara just i dom situationerna och just med

²¹ Tom Rejström 6.3.23

²² Avby 2018, 10

dom tankarna och känslorna. Det finns förstås saker man kunde ha gjort annorlunda så att slutresultatet på nåt sätt skulle ha varit bättre men jag tror inte att det i långa loppet skulle spela någon roll.

Något annat som lyfts upp i intervjuerna är vikten av samspel och att kunna arbeta tillsammans med andra människor. På tal om att sakna någonting från utbildningen så är det kanske någonting jag saknar. Det är ju klart att vi kan arbeta tillsammans men jag upplever inte att det flyter på så bra som det borde på något sätt, det känns inte riktigt ergonomiskt så att säga. Men det har säkert att göra med gruppdynamik som alltid kan vara svårt inom en kurs, för efter fem år tillsammans så känner man verkligen dom andra och vet både deras svagheter och styrkor.

Det som jag upplever väldigt problematiskt under utbildningen är tanken om att personliga processer får ta över helhetsprocessen som vi kort tangerade i intervjun. Det som för mig gör det problematiskt är att vissa studerande lär sig att alla mina problem och processer får ta plats och utrymme när som helst och andra studeranden lär sig att mina problem och processer inte får ta utrymme eftersom det inte finns tid och utrymme för allas processer. Där skapas en stor orättvisa studerande emellan. Allas processer ryms inte i rummet och det blir lätt så att det alltid handlar om samma personers process. Jag har en tendens att inte lyfta fram mina problem och uttrycka dem högt, så för mig blev det ytterst klart att mina problem och personliga processer inte har en plats i skolan. Sen när det råkade sig att det skulle finnas utrymme så ville jag inte lyfta upp dem för det kändes otroligt skönt att få arbeta med någon uppgift utan att det fanns ett problem i rummet vilket jag förövrigt upplevde att skedde ganska sällan. Detta har skapat en situation för mig där jag nu får arbeta extra med att faktiskt ta det utrymme jag skulle behöva. Extra arbete krävs också för att komma ifrån vanan att hela min process får ta utrymme i rummet.

Sådana här situationer tror jag inte skapar professionalitet, varken för den som tar utrymme eller för den som inte tar utrymme. Som vi konstaterade i intervjun handlar professionalitet om en växelverkan mellan att ta och ge utrymme och den växelverkan upplever jag inte att utbildningen har gett oss utan tvärtom, att utbildningen gjort det arbetet svårare.

Hur kunde man förändra det? Personligen skulle det ha hjälpt mig att implementera en mera professionell tanke kring arbetet. Kanske att det gemensamma arbetet och

processen är i det stora hela viktigare än den privata. Det finns förstås alltid undantag men som jag upplever det, att undantagen varit att själva arbetet och den gemensamma processen varit i fokus så då är det någonting som är fel. Ett annat alternativ kunde vara att man inte alltid låter samma personer ta platsen och utrymmet med sina privata processer men detta skulle kräva en hård och kanske inte så hållbar auktoritet och bestämmande av pedagogerna. Jag upplever att det är för stort och svårt att lämna det i studerandenas händer att säga åt varandra att du tar för mycket plats. Jag har åtminstone aldrig vågat säga det eftersom kulturen i skolan också poängterar att alla skall få göra det dom behöver, ta den plats dom behöver osv. Viktigt här också att poängtera att viljan och engagemanget gör en person professionell vilket jag definitivt håller med om. Men i skolan upplever jag att det ändå kunde ha puffas på och kräva mera av oss studerande. Att hjälpa dom studerande att hitta sin väg och åsikt ibland till och med genom att kräva det. Allt för ofta upplevde jag att det var lite för lätt att förbli ensam med sina tankar och funderingar och om dom inte utmanas så tror jag inte att man växer som människa och då inte heller som skådespelare.

Ett annat ämne vi smått kom in på var hur man ser på skådespelarens yrke och det att vi får papper på att vi är professionella skådespelare när vi går ut skolan. Det är ju den allmänna åsikten, att om du har en examen så är du en professionell skådespelare och kan utföra alla olika sorters skådespelarjobb. Ja du kan säkert utföra alla jobb men det betyder inte att du kan utföra dem på en professionell nivå. Jag upplever att problemet här är skillnaden mellan att ha kompetens och att vara professionell. Den examen vi får den säger att vi har kompetens att utföra alla dessa uppgifter men den säger ingenting om hur vi utför dessa uppgifter och för mig är det hur uppgifterna utförs som visar om någon är professionell eller inte. Hur du samarbetar, hur mycket energi du lägger på arbetet, hur närvarande du är, hur du kommer fram till slutresultatet, hur engagerad du är, hur du håller det levande, hur du bemöter dina kollegor och publiken osv. Alla dessa "hur" definierar om du är professionell. Vissa hur är viktigare än andra och därför har vi alla lite olika förhållanden till vad det innebär att vara professionell. Men jag är av den åsikten att man inte borde prata om professionella skådespelare och icke professionella skådespelare eftersom alla har möjlighet att vara professionella och alla är garanterat också oprofessionella någon gång. Professionell skådespelare borde inte vara = utbildad

skådespelare, utan kanske då kompetent skådespelare eller bara skådespelare med utbildning.

Intressant diskussion är också det att vad lär man ut i skolan och vad borde man lära ut. Med tanke på professionalitet så tror jag att en bred kunskap, kunskap i många olika ämnen är nyttigt vilket också jag upplever att utbildningen fokuserar på. Det finns alltid nånting som kanske faller bort och någonting som känns onödigt men det handlar igen om privata preferenser om vad som anses vara nödvändigt för att vara professionell. Men jag upplever absolut att man kunde utveckla utbildningen så att den mera tangerar arbetet som sker hemma, arbetet som inte berör en produktion. Allt från bidragsansökan till selftape till arbetsansökningar till rättigheter som arbetssökande osv. Vi har haft ett par tre kurser om sådant jag men upplever att det är allt för lite i och med att åtminstone 20% om inte mera av vårt jobb består av detta. Sen uppstår ju frågan om man borde utveckla skådespelarens expertis, hitta någonting nytt och vad skulle det i så fall vara? Jag tror att en skådespelares roll i samhället ständigt förändras och att där måste skolan och skådespelare överlag vara aktiva och öppna för förändringar och möjligheter.

Gällande mitt eget påstående ”Jag vill påstå att jag inte har blivit professionell skådespelare tack vare min utbildning på Teaterhögskolan, den ger mig ett papper på vilket det står att jag har kompetens för att vara en professionell skådespelare. Samt så har den gett mig verktyg att använda mig av för att vara professionell. Vad tänker du om det?” så upplever jag att jag nu tänker lite annorlunda än när jag skrev det ett par veckor sedan. Jag förstår tanken att utbildningen har gett mig utrymme att inte säga så mycket till att sen säga något när jag upplever att det har behövts och så har den gett mig tid och utrymme att själv få inse vad som är viktigt och centralt för mig när jag jobbar, ingen har sagt åt mig att detta är viktigt. Men samtidigt så tror jag det stämmer att professionalitet handlar om vad den studerande själv lär sig och tar åt sig av en utbildning så på tanke med det så kunde jag säga att jag har lärt mig själv men samtidigt är det utbildningen som gett mig utrymme att själv få jobba fram min professionalitet. Om medvetenhet skapar eller kan skapa professionalitet det handlar ju om vad man gör med den medvetenheten men om medvetenhet kan skapa professionalitet så har definitivt utbildningen lärt mig att bli professionell för den har gett mig utrymme att bli

medveten om mig själv. Så på sätt och vis stämmer mitt påstående men på sätt och vis stämmer det inte.

Professionalitet i utbildningen, skriven 02.03.23 – 15.03.23

6. SAMMANFATTNING OCH AVSLUTNING

Nu när uppsatsen når sitt slut tycker jag att det är hög tid att igen ställa frågan vad är professionalitet? Svaret på frågan är som sagt individuell och det finns inte något rätt eller fel svar. Svaret varierar också förstås beroende på vad jag för tillfället gör och upplever att behövs. Eller om jag upplever att någonting saknas i det jag jobbar med så kanske just det känns viktigast och närmast professionalitet. Jag försöker nu tänka allmänt och så brett som möjligt och då fastnar jag vid tanken om vad man kräver av sig själv och sina kollegor. Om man har höga krav på sig själv så tror jag också man har tendens att arbeta professionellt. Det kanske inte går så mycket hand i hand som jag skulle vilja tro men jag tror att där finns någonting som påverkar. Att kräva av sig själv är kanske fel ord, det jag försöker komma till är kanske mera inställningen man har när man börjar arbeta. Kanske det är svaret på frågan idag är att professionalitet är en inställning. En professionell inställning skapar professionalitet. I en professionell inställning ingår glädjen för att börja arbeta, och ett intresse över vad man arbetar med och en vilja att skapa ett bra slutresultat. Detta tror jag att skapar en professionell arbetsmiljö. Någonting annat som känns viktigt för mig idag är att man varken problematiserar eller förlöjligar arbetet. Detta känns viktigt eftersom jag upplever att det under min utbildning allt för ofta varit någon dera. Jag känner också att glädjen för själva arbetet allt för ofta saknas både bland mina kollegor och hos mig själv. Jag försöker fundera på hurdan en professionell arbetssituation skulle se ut för mig och vad jag kunde göra för att uppnå den. Jag tror att jag kunde höja mina förväntningar på mina kollegor så att dom är jämlika med mina förväntningar på mig själv. Jag upplever också att jag har mycket jag själv kan arbeta på gällande min egen professionalitet. Men som jag tidigare konstaterat så förändras alltid situationen och det som behöver jobbas med. Och det kommer alltid att finnas förbättringsmöjligheter och dom kommer att variera.

”Att ha en positiv inställning till människor oberoende av de omständigheter de befinner sig i utgör en viktig beståndsdel av professionalitet”²³

²³ Avby 2018, 9

När jag försöker påminna mig själv om hurdana tankar och funderingar jag hade i början av skrivprocessen så vill jag minnas en känsla och ett behov att ett tydligt och enhetligt svar som jag alltid kunde förlita mig på. Men idag vet jag att det aldrig kommer att finnas ett svar som alltid stämmer. Med vetskapen jag har idag så känns det bekvämt och lugnt att förlita mig på att det som känns viktigt angående min egen professionalitet samt mina kollegors och arbetets professionalitet alltid kommer att finnas och visa sig. Det som känns synd dock är att jag faktiskt upplever mera än tidigare att vi skådespelare har en tendens av att vara oprofessionella. Det beror på många saker men främst kanske vad vi kräver av oss själva och varandra samt vad som krävs från arbetsgruppen och arbetsplatsen. Där tror jag att det enda man kan göra att försöka höja nivån på sig själv och samtidigt kräva mera av sina kollegor. Men jag tänker att utbildningsprogrammet också kunde hjälpa till med utvecklingen i och med att vi som blir utexaminerade från skolan är dom som ska föra vidare och utveckla teaterfältet. Speciellt med tanke på storleken av det finlandssvenska teaterfältet och hur stor procent av teaterfältet som kommit från Teaterhögskolan. Det som skolan gör bra är att förbereda oss för det mångsidiga arbetsfältet som finns i Finland men om utbildningen kunde ge oss en mera professionell basnivå skulle det enligt mig vara super.

Att eftersträva professionalitet är helt rätt men det viktigaste är att inse att även dom mest professionella ibland är oprofessionella. När det händer gäller det bara att ta sig en funderare, ändra på något och pröva på nytt. Ingenting är ständigt utan allting sker i dialog.

Sammanfattning och avslutning, skriven 17.03.2023 - 22.03.2023

Tack till

Janne Pellinen

Greta Lignell

Annika Ruokolahti

Tom Rejström

Stina Engström

Aune Kallinen

Källor

Föreställningar

Gertrude Material. Teaterhögskolan och HAM. Regi: Aune Kallinen. Personregi: Seppo Kumpulainen. På scen: Jesper Fransson, Patrik Kumpulainen, Alexandra Gustafsson, (Tom Rejström), Sara-Maria Pirhonen, Kristiina Karhu, Tobias Klemets, Ragni Grönblom-Jolly, Nicolas ”Leissi” Rehn, Walter Ruokolahti. Premiär: 11.02.2023

Det du känner själv. Teaterhögskolan. Koncept och på scen: Walter Ruokolahti. Premiär 23.11.2022

Fem mål mat. Unga Teatern. Regi: Janne Pellinen. På scen: Meri-Anna Hulkkonen, (Ylva Edlund), Frank Skog, (Anders Slotte), Stella Laine, Kristian Thulesius, Walter Ruokolahti. Premiär 21.09.2021

Litteratur

Avby, Gunilla. 2018. *Att utveckla professionell expertis: en bok om kunskap och lärande*. Studentlitteratur AB

Diderot, Denis. 2015. *Skådespelaren och hans roll*. Brunius, Teddy. Stockholm: Norstedts

Hotinen, Juha-Pekka. 2002. *Tekastuaalista Häirintää*. Jyväskylä: Like

Tjechov, Michail. 2014. *Till skådespelaren: om skådespelarkonsten*. Karlsson, Lars i samarbete med Salvesen, Åsa. Helsingfors: Schildts & Söderströms

Internetkällor

Psykologiguiden. Webplats för allmänheten vars syfte är att sprida kunskap om psykologi och psykisk hälsa samt ohälsa. Ägs av Sveriges Psykologiförbund. Hämtad 17.1.2023

<https://www.psykologiguiden.se/psykologilexikon/?Lookup=professionalism%2C+professionalitet>

Svenska Akademiens Ordböcker. Svenska.se är en samlingsplats för språkresurser från Svenska Akademien. Hämtad 17.1.2023

<https://svenska.se/tre/?sok=professionell&pz=2>

<https://svenska.se/tre/?sok=professionalism&pz=2>

Synonymer.se. Webplats för syonymer på svenska. Hämtad 16.1.2023

<https://www.synonymer.se/sv-syn/professionell>

Övriga källor

Intervju med Stina Engström, lektor på utbildningsprogrammet för skådespelarkonst på svenska samt skådespelare. Intervju 02.03.2023, intervjuare Walter Ruokolahti

Intervju med Aune Kallienen, professor på utbildningsprogrammet för skådespelarkonst på svenska samt regissör. Intervju 02.03.2023, intervjuare Walter Ruokolahti

Intervju med Tom Rejström. Lektor på utbildningsprogrammet för skådespelarkonst på svenska samt skådespelare. Intervju 06.03.2023, intervjuare Walter Ruokolahti